

Izvorni znanstveni rad
UDK 811.163.42'282 (091) (497.5 Moravče)
Primljeno 2016-09-18
Prihvaćeno za tisak 2016-10-14

GOVOR MORAVČA

Anita Celinić, Zagreb

Sažetak

Moravče je mjesto u sesvetskome Prigorju; u suvremenoj administrativnoj podjeli dio je Grada Zagreba, na njegovu krajnjem sjeveroistočnom rubu. Kajkavski govor Moravča prema Ivšičevoj podjeli pripada konzervativnoj zagorsko-međimurskoj skupini, što znači da se u njemu u velikoj mjeri čuva tzv. osnovna kajkavska akcentuacija, odnosno da nije zahvaćen naglasnim inovacijama u pogledu intonacije dugih naglasaka ili pomicanja naglasnoga mjesta. Time to rubno prigorsko mjesto pokazuje neke osnovne akcenatske karakteristike koje velikim dijelom obilježavaju govore središnjega dijela Hrvatskoga zagorja. Govor je troakcenatski, bez nenaglašenih dužina (uz jednu iznimku) i bez oksitoneze. Sekundarno naglašeni predzadnji slogovi, jednako oni s polaznom dužinom kao i oni s polaznom kraćinom, naglašeni su akutom (pěre 'pero', im. pětā 'peta'). Akut je u zadnjem ili jedinom slogu zamijenjen cirkumfleksom. Inventar dugih naglašenih samoglasnika broji devet fonema; taj je broj rezultat vokalsko-akcenatskog razvoja u kojem je došlo do duženja sekundarno naglašenoga polazno kratkog sloga, pri čemu se u dijelu vokala naknadno produženi samoglasnici razlikuju od polazno dugih.

Govor je u radu analiziran prvenstveno s gledišta fonologije, a donose se i neki osnovni morfološki podaci.

Ključne riječi: Moravče, sesvetsko Prigorje; mjesni govor; dijalektologija; hrvatski jezik; kajkavsko narječje

Mjesto Moravče sterc se na blago brežuljkastom području istočnih obronaka Medvednice, u sesvetskome Prigorju. Početkom 20. stoljeća imalo je 700-tinjak stanovnika. U suvremenoj administrativnoj podjeli Moravče je dio Grada Zagreba, na njegovu krajnjem sjeveroistočnom rubu. Od središta Zagreba dijeli ga 20-ak kilometara zračne udaljenosti, od Svetoga Ivana Zeline otprilike 6,5 kilometara. Moravče se nalazi na cesti koja od Sesveta, preko Soblinca i Belovara,

Karta – položaj mjesta Moravče

vodi na sjever, u Hrvatsko zagorje – u proštenišće Mariju Bistricu i dalje. Na tom je putu upravo Moravče krajnje prigorsko mjesto, koje se dodiruje s današnjom Krapinsko-zagorskom županijom. U okolici su prigorska mjesta Glavnica Gornja i Donja, Adamovec, Gornja i Donja Drenova, Nespeš, Psarjevo, Blaškovec. Moravče je središte župe Presvetoga Trojstva. Glavna se ulica danas naziva Crkvena ves, a to je ime “ubilježeno [...] i u najstarijoj katastarskoj mapi katastarske općine Blaškovec, izrađenoj 1861. godine. Naziv Moravče upisan je tada samo na zemljištima sjeverno, odnosno sjeveroistočno od sela Crkvena ves, pa bi se moglo smatrati samo imenom rudine.” (Dobronić 1979: 9) No, Moravče se u povijesnim spomenicima spominje mnogo ranije kao grad (*castrum*) još iz doba kralja Kolomana. (ibid.) Mjestom protječe potok Moravčak. Danas u Moravču postoji četverogodišnja područna škola, koja pripada matičnoj školi u Soblincu. Moravče je autobusnom linijom povezano sa Sesvetama i s Dupcem u zagrebačkoj Dubravi.

Pogled u prošlost otkiva kako je povijest Moravča duga i bogata. Koliko je do danas poznato, ono se u pisanim dokumentima spominje sredinom 13. stoljeća, godine 1245., kao župa ili županija (*comitatus Moraucha*), koja je u srednjem vijeku, osobito u 14. i 15. stoljeću, obuhvaćala područje znatno šire od današnjega, tako npr. područje Bedenice, Glavnice i Zeline (Dobronić 1979: 10, 163–166).

Govor Moravča u ovom je radu analiziran prvenstveno s gledišta fonologije, a uz to se iznose i neki osnovni morfološki podaci.

O imenu Moravča. Imena mjesta (toponimi) s korijenom *morav-* rasprostranjena su u slavenskome svijetu, i to za različite tipove objekata: kao ojkonomi

(imena naseljenih mjesta), hidronimi (imena voda), oronimi (imena brda), kao ime zemlje (pokrajine), ime polja i ime obale. Među ojkonomima u Hrvatskoj, uz prigorsko Moravče, postoji i ojkonom Moravice u Gorskom kotaru (Skok 1971–1974., knj. 2: 455). U susjednoj Sloveniji, na primjer, ojkonomi su Moráva, Morávci, Morávče, Múrave – neki od njih javljaju se i više puta (Snoj 2009).

U Europi su dvije rijeke istoga imena: Morava. Srednjoeuropska Morava protječe područjem Češke, Austrije i Slovačke i lijevi je pritok Dunava, u koji uvire zapadno od Bratislave. Jugoistočnoeuropska Morava rijeka je u Srbiji, desni pritok Dunava, u koji uvire nedaleko od Smedereva. Hidronim je vjerojatno predslavenskoga porijekla (Skok 1971–1974., knj. 2: 455) (usp. u ilirskom je jeziku osnova **mori-* značila ‘voda, močvara’) i etimološki je možda povezan i s refleksima praslavenske riječi **mor’e* ‘more’ (Snoj 2009: 269).

Zemlja Moravska – današnja pokrajina u Češkoj, u porječju rijeke Morave, s glavnim gradom Brnom i većim gradovima Ostravom i Olomoucem – u prošlosti je (9. – 10. stoljeće) kao Velika Moravska bila najснаžnija država Zapadnih Slavena (Brandt 1995: 190). U povijesti Slavena među ostalim je poznata po knezu Rastislavu koji je – zato što je njegova zemlja bila izložena njemačkim utjecajima, koje su širili njemački misionari, provodeći neizravnu germanizaciju – zamolio bizantskoga cara da mu pošalje učitelje što će vjeru propovijedati na slavenskome jeziku. Bizantski je car tada u Moravsku poslao dvojicu Grka iz Soluna – braću Konstantina (Ćirila) i Metodija (Metoda), koji su kršćanstvo propovijedali na slavenskome jeziku i širili na slavenskome pismu – glagoljici, koju su sastavili. Kad je, nakon njihove smrti, slavensko bogoslužje zabranjeno, učenici Svete braće Ćirila i Metoda protjerani su iz Moravske i dio je njih tada došao na područje Hrvatske, postavši sponom između tih dviju zemalja. Glagoljaštvo se na hrvatskom prostoru zadržalo dugo, u nekim segmentima sve do danas, i postalo važnim dijelom hrvatske kulture. Drugu sponu Moravske i Hrvatske čine Hrvati doseljeni u Moravsku, u selo Jevišovka/Frielištof, koji do danas čuvaju svoj mješnii čakavski govor.

Na Dugom otoku, na području uvale Telašćica, s istočne strane Slanoga jezera uzdiže se brdo Murávnjak||Murávnjak (148 m). Ono je nešto zelenije, odnosno nešto je bogatije raslinjem od okolnih brda, pa se pretpostavlja da na njemu ima nešto više zemlje nego na ostalima¹ (v. niže apelativ *muravina* u Salima). Na otoku Pašmanu postoje brda Mâli i Vêli Murávnjak (*Toponimija otoka Pašmana*), a na otoku se Ugljanu dio južne obale naziva Murávice (*Toponimija otoka Ugljana*, str. 191), uz što je ispitanik u istraživanju rekao: “Tâmo je râsla trâvâ

¹ podatak dobiven od informanta iz Sali – izvornog govornika Mišela Basiolija; informantu zahvaljujem na suradnji i susretljivosti

murâvka”.²

Kod Nerežišća na Braču postoji Murâva (Šimunović 2006., s naznakom da je toponim; usp. niže apelativ *murâva* na Braču).

Osnova **morava*, čija etimologija i značenje još uvijek nisu sa sigurnošću utvrđeni, u nekim se slavenskim jezicima očuvala samo u toponimima, a u općem se leksiku izgubila. No, ipak se javljaju i apelativi (opće imenice) s tom osnovom; u nekim jezicima te riječi pripadaju arhaičnijem leksičkom sloju ili se, pak, javljaju samo u mjesnim, organskim, narodnim govorima: u ruskome jeziku riječ *muravá* znači ‘mlada trava’ (Ožegov–Švedova 1993), u ukrajinskome *muráva* ‘gusta mlada trava’ (*Slovník ukraïns’koï movi* 1973), bjeloruskome izvedeno *muróg* ‘mlada trava; sijeno’ (*Belarуска-руски слоўник* 1962), poljskome *murawa* ‘tratina sa zelenom, niskom i gustom travom’ (*Słownik języka polskiego* 1902), slovačkome *murava* ‘vlažna tratina’ (*Slovník slovenského jazyka* 1960), u bugarskome *morava* ‘mjesto obraslo mladom zelenom travom’ (*Rečnik na съвременния български книжовен език* 1957), u slovenskome *muráva* ‘meka trava’ (Bezljaj 1977–2007: knj. 2: 207). Snaj (2009: 269) pretpostavlja da je apelativ **morava* značio ‘(vlažan) travnjak’.

U nekim jezicima spomenuta osnova postoji i u nazivima za pojedine biljke; tako je i u hrvatskome, odnosno u hrvatskim mjesnim govorima. U značenju ‘neka trava’ riječ *morav* navodi se u velikom Akademijinu rječniku (*Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* 1880–1976). Riječ *mûráva* u Nugli u Istri označava vrstu trave za blago (za ispašu ili sijeno)³. Podudarno tome, na Ošljaku – najmanjemu nastanjenom otoku na hrvatskoj obali, nedaleko od mjesta Kali i Preko na otoku Ugljanu – *mûrava* je “vrsta trave, koristi se kao stočna hrana” (Valčić: 2012).

I na prostoru se hrvatskoga jezika, u njegovim organskim govorima, ponegdje javljaju i apelativi s tom osnovom koji ne označavaju samo određenu biljku. U nekim govorima sjeverozapadne Istre⁴ *morava* znači ‘treći otkos trave, otavić’ (v. istarski rječnik na internetu http://www.istarski-rjecnik.com/pregled_ri-

² Kako je izvor podatka onomastička monografija, u njoj nije navedeno točno značenje apelativa *murâvka*. Iz primjera je tek jasno da je riječ o travi.

³ podatak dobiven od informanta – izvorne govornice Vlaste Mikolavčić; govornici zahvaljujem na suradnji i susretljivosti

⁴ bez preciznog podatka o kojem se točno mjesnom govoru radi i bez naglaska; prema podacima s internetske stranice, u ovo govorno područje pripadaju sljedeće katastarske općine: Brdo, Brtonigla, Buje, Čepić (Buje), Donja Mirna, Gradinje, Grožnjan, Kaštel, Kaštelir, Kostanjevica, Krasica, Kršete, Kuberton, Kući breg, Livade, Lovrečica, Materada, Merišće, Momjan, Nova Vas (Novigrad), Novigrad, Petrovija, Savudrija, Šterna, Triban, Umag, Vižinada, Završje (<http://www.istarski-rjecnik.com/govori/sjeverozapadna-istra>)

jeci/124208/), u Bužeštini i na Čićariji⁵ *murāva* je ‘tratina’ (http://www.istarski-rjecnik.com/pregled_rijeci/125558/). U Nerežišćima na Braču riječ *murāva* znači ‘tratina kojom se cijedi voda’ (Šimunović 2006), odnosno ‘travnjak’ (Hrašte–Šimunović–Olesch 1979, u obama rječnicima uz pomalo nejasnu napomenu autora da se javlja “samo kao toponim”, što vjerojatno znači da je taj apelativ u bračkim govorima prešao u pasivni leksik, da se gubi iz upotrebe ili je već izgubljen). U Smokvici na Korčuli *murāva* znači “vodena ili morska trava” (Baničević 2000). U Salima na Dugom otoku sa sufiksom *-ina* postoji riječ *muravina*, koja znači ‘šikara, neobrađeno zemljište, zemljište na kojem blago (više) ne pase pa je zaraslo u šikaru’.⁶

Na tragu spomenutih značenja treba tumačiti i značenje osnove *morav-* u imenu Moravča. Riječ je, dakle, o staroj slavenskoj osnovi sa značenjem povezanom sa zelenom travom i, eventualno, vodom, od koje zelenilo nastaje. Kako je pokazano, osnova se u mnogim slavenskim jezicima sačuvala ili u imenima ili kao apelativ, ali apelativ često tek rubno – ili u književnom jeziku, ali onda u sloju pasivnoga ili stilski obilježenog leksika, ili pak samo u mjesnim govorima. Tako je i s hrvatskim jezikom. U imenima se – koliko se u literaturi može doći do podataka – *morav-* očuvalo po sjevernom, zapadnom i južnom kajkavskom i čakavskom rubu hrvatskoga jezika (na sjeveru, koliko se zasad zna, samo u imenu Moravča⁷); kao osnova apelativa još manje – samo u rijetkim čakavskim govorima u Istri i na otocima. No, tema je to koja zove na daljnje istraživanje. Prostor je hrvatskoga jezika i dijalektološki i onomastički još nedostatno istražen pa ne bi iznenadilo kad bi nova i dublja istraživanja na tu temu donijela još podataka.

Osim na osnovu riječi, u imenu Moravča treba se osvrnuti i na završno *-če*. Moravče je imenica srednjega roda. Tvorbeno možda bi mogla biti riječ o zbirnoj imenici, gdje bi *č* bilo dio osnove. U tom bi slučaju *j* iz tvorbenog sufiksa za zbirne imenice *-je* ispalo, kao što je to slučaj pri tvorbi zbirnih imenica u brojnim drugim govorima (o razvoju *j* u *je* u govoru Moravča v. niže u odjeljku o suglasnicima).

⁵ također bez preciznog podatka o mjesnom govoru; prema podacima s internetske stranice, u ovo govorno područje pripadaju sljedeće katastarske općine: Brgudac, Brkač, Buzet, Buzet-Stari grad, Črnica, Dane, Draguč, Hum, Jelovica, Lanišće, Marčenigla, Motovun, Mune, Oprtalj, Račice, Roč, Salež, Senj, Slum, Sovinjak, Sovišćina, Svi Sveti, Tibole, Trstenik, Vodice, Vrh, Zamask, Žejane, Zrenj, Zumesk (<http://www.istarski-rjecnik.com/govori/buzestina-i-cicarija>); no, u ciljanom ispitivanju u Nugli (v. bilješku 2) postojanje te riječi nije potvrđeno

⁶ v. bilješku 1

⁷ trebalo bi eventualno proučiti ima li s tom osnovom veze i ime mjesta Movrač kod Kraljevca na Sutli u Hrvatskome zagorju

Govor Moravča pripada kajkavskome narječju hrvatskoga jezika. Upitno-odnosna zamjenica za neživo ('što') u njemu glasi *kuj*⁸ i *kój*. Govor dosad nije bio istraživan, stoga i nije ucrtan na jezičnim kartama. Ipak, pogled na temeljne karte kajkavskoga narječja – Ivšićevu i Lončarićevu – pokazuje koje su osnovne jezične karakteristike područja na kojem je smješteno Moravče i koja se pri tome pitanja nameću. Naime, na objema spomenutim kartama vidi se kako otprilike upravo područjem Moravča u smjeru sjever – jug prolazi važna izoglosa (jezična granica) koja šire područje dijeli na zapadno i istočno, u dvije skupine govora, odnosno dva dijalekta. Na objema kartama najbliži je ubicirani punkt Sveti Ivan Zelina, od kojega spomenuta izoglosa prolazi nešto zapadnije. Pitanje koje se postavlja jest nalazi li se Moravče sa zapadne ili s istočne strane spomenute izoglose.

Autor je prve karte Stjepan Ivšić, istaknuti hrvatski jezikoslovac, koji je u svojem djelu *Jezik Hrvata kajkavaca* (1936) iznio osnovnu kajkavsku akcentuaciju (OKA) na kojoj se temelji i iz koje, kroz različite sustavne akcenatske promjene, proistječe akcenatska raznolikost većeg dijela suvremenih kajkavskih govora. Razmatrajući razvoj akcentuacije, polazeći od navedenoga osnovnog sustava, Ivšić je donio temeljnu i do danas nezaobilaznu podjelu kajkavskoga narječja na četiri skupine. To su dvije konzervativne skupine: I. zagorsko-međimurska skupina te II. donjosutlanska i žumberačka skupina kajkavaca ikavaca (koji su porijeklom čakavci) – i dvije mlađe, tzv. revolucionarne: III. turopoljsko-posavska i IV. križevačko-podravska. Konzervativnost odnosno revolucionarnost tih skupina očituje se u čuvanju odnosno mijenjanju osnovne kajkavske akcentuaci-

⁸ U radu se pri navođenju dijalektnih potvrda koristi hrvatska dijalektološka transkripcija. Tako se točkom ispod samoglasnika označava njegova zatvorenost: *e* je zatvoreno *e*, glas koji se izgovara između *e* i *i*; *o* je zatvoreno *o*, glas koji se izgovara između *o* i *u*; *a* je glas tipa *a* izgovorom malo pomaknut prema stražnjem vokalskom nizu, tj. prema *o*. Slovim *ó* i *ú* (s točkom iznad) označavaju se vokali *o* i *u* ponešto prednje artikulacije (između *o* i *ö*, odnosno *u* i *ü*). Repićem okrenutim u lijevo ispod samoglasnika označava se njegova otvorenost: *e* je otvoreno *e*, glas koji se izgovara između *e* i *a*; *o* je otvoreno *o*, glas koji se izgovara između *o* i *a*. Repić u desno ispod samoglasnika označava nazalnost (nosni izgovor): *e* je nazalno *e*, *o* je nazalno *o*. Znakom *ě* označava se jat, vokal iz polaznoga, starohrvatskog sustava. Šva (*ə*) srednji je vokal neutralne artikulacije, također iz polaznoga, starohrvatskog sustava. Kružić ispod sonanta označava njegovu slogotvornost: *r* – slogotvorno *r*, *l* – slogotvorno *l*. Polukrug ispod vokala označava njegovu neslogotvornost: *i*, *u*. Znakovi *č* i *ž* označavaju "srednje" afrikate u sustavu u kojem ne postoje dva, već samo jedan par afrikata, tj. *(*č*, *č* / *č* >) *č*, *(*ž*, *đ* / *ž* – standardnojezičnom grafijom *dž*, *d* >) *ž*. Palatalni sonanti koji se u standardnoj grafiji pišu digrafima *lj* i *nj* označavaju se znakovima *l* i *n*. Velar *h* piše se slovom *x*. Slovo *z* označava zvučnu afrikatu koja je parnjak bezvučenome *c*. Slovom *ŋ* označava se mekonepčani nazalni sonant tipa *n* (obično ispred *k*, *g*).

U prozodiji znakom [˘] označava se kratak naglasak bez opreke po intonaciji (tradicionalno se taj naglasak označavao znakom [˘]; tako i kod Ivšića), znakom ^ˆ dugi silazni naglasak, znakom [˜] dugi uzlazni naglasak, znakom ^ˉ nenaglašena dužina.

je, što Ivšić prikazuje pomoću nekoliko paradigmatskih riječi koje predstavljaju određene akcenatske tipove. To su, naglašeni prema OKA-i, akcenatski tipovi *posêkel*, *posèkli*, *ženà*, *leĩ*, *sũša* te, dodatno prema potrebi, još i *mlātiti*, *mlātim*, *mlātimo*, *lopāta*, *jāgoda*, *mêso*. Pripadnost pojedinoga govora određenoj skupini i podskupini uvjetovana je razvojem akcentuacije u odnosu na navedene polazne akcenatske tipove. Spomenutome svojem radu Ivšić je priložio i kartu za koju, doduše, kaže kako je riječ tek o skici što treba poslužiti za orijentaciju, ali na kojoj su ipak zorno vidljivi kako zemljopisni raspored četiriju osnovnih dijalektnih skupina o kojima govori, tako i unutarnja diferencijacija svake od njih, odnosno grananje na manje podskupine. Izoglosa ucrtana sa zapadne strane Svetoga Ivana Zeline dijeli Ivšićevu prvu, konzervativnu skupinu govora, nazvanu *zagorsko-međimurska*, od četvrte, revolucionarne skupine, nazvane *križevačko-podravsko*. Prvu skupinu karakterizira u velikoj mjeri čuvanje osnovne kajkavske akcentuacije, a prije svega čuvanje tzv. metatonijskog cirkumfleksa – dugoga silaznog naglasaka nastaloga u mlađem praslavesnom razdoblju. Ta je skupina predstavljena akcenatskim tipom *posêkel* – *posèkli*.⁹ Četvrtu skupinu karakteriziraju naglasne inovacije, kako u pogledu zamjene intonacije dugih naglasaka na istome naglasnom mjestu (“metatonija”), tako i u pogledu pomaka naglasnoga mjesta (“metataksa”) prema početku i prema kraju riječi. Ta je skupina predstavljena akcenatskim tipom *posêkel* – *pòsekli*. Kako je pokazalo istraživanje, govor Moravča – *moravĩečki* govor – pripada Ivšićevoj prvoj, zagorsko-međimurskoj skupini jer ga karakterizira akcenatski tip *posêkel* – *posèkli*, što znači da se nalazi sa zapadne strane navedene izoglose.

Temeljeći se na Ivšiću, ali i na novijim, detaljnijim podacima s terena, u dijalektologiji su kasnije napravljene i druge, razrađeniije podjele kajkavskoga narječja na dijalekte. Pri tom su, uz akcentuaciju, primjenjivani i dodatni kriteriji. Mijo Lončarić (1996) kajkavštinu dijeli na petnaest dijalekata zasnivajući podjelu na kombinaciji akcenatskoga i vokalskog kriterija: akcenatski preuzima od Ivšića, a vokalski mu je kriterij odnos među refleksima polaznih starohrvatskih vokala: nazalnoga *ǫ* i slogotvornoga *ǫ̇* te jata (*ě*) i šva (*ə*). U Lončarićevoj podjeli izoglosa u blizini Moravča dijeli središnjozagorski ili bednjansko-zagorski dijalekt od gornjolonjskoga, a Moravče pripada prvomu.

Najbliži u literaturi zastupljeni govor jest govor Adamovca, koji je analizirao Ivan Kalinski (1989), uspoređujući ga s govorom obližnje Donje Zeline. Opisana struktura adamovečkoga govora u znatnoj se mjeri podudara s moravčanskim. I Adamovec se, poput Moravča, nalazi sa zapadne strane izoglose koja dijeli

⁹ Riječ je o akcenatskom tipu, koji pokazuje naglasne odnose, a konkretni ostvaraji, osobito u pogledu vokalizma, u različitim su govorima različiti.

akcenatski konzervativne govore Hrvatskoga zagorja, a ovdje dijelom i Prigorja, od istočnijih govora s akcenatskim inovacijama, kojima već pripada opisivana Donja Zelina.

Ovaj je prikaz govora Moravča nastao na temelju dijalektološke građe prikupljene trodnevnim terenskim istraživanjem koje sam obavila u svibnju 2014. godine u Moravču. Informanti su bili: Barica Strugar (r. Budor 1946. godine), Franjo Strugar (r. 1943. godine), Jelica Strugar (r. Hubek 1948. godine), Katica Čumigaš (r. Šimek 1929. godine), Barica Šijanski (r. Čumigaš 1950. godine). Pronalaženjem informanata u organizaciji istraživanja sudjelovala je učiteljica škole u Moravču Vesna Martinuš. Svima zahvaljujem na suradnji.

Naglasci

U govoru Moravča postoje tri naglasaka:

ˈ – kratki

˘ – dugi silazni (circumfleks)

˜ – dugi uzlazni (akut)

Polazne su zanaglasne dužine (˘) pokraćene, kao i u ostalim kajkavskim te velikom dijelu čakavskih govora. Kao iznimka od pravila javlja se nastavak $-i\bar{e}$ u G mn. pridjevsko-zamjeničke sklonidbe, u građi zabilježen u nekoliko primjera ženskoga roda: $bi\tilde{i}\bar{e}$ (*devenîc*) ‘bijelih’, $čřni\bar{e}$ (*devenîc*) ‘crnih’, $n\grave{e}kvi\bar{e}$ (*tâc*) ‘nekakvih’. Zanaglasni dvoglas $-i\bar{e}$, kao nastavak u suvremenoj morfološkoj paradigmi moravčanskoga govora, vjerojatno je nastao od nastavka $-ěxъ$ iz L mn. stare tvrde (nepalatalne) pridjevske sklonidbe, u kojemu je otpalo x (kao npr. i u L mn. imeničkih deklinacija), a polazni je *jat* regularno dao $i\bar{e}$ kad je bio dug.

Prednaglasne su dužine u svim slogovima na sebe privukle naglasak sa sljedećeg sloga pa je na njihovu mjestu nastao dugi uzlazni naglasak: *dīete*, *čūvati*, *kīpeti*, *pīliti*, *pripuvīdāti*, *rānili* ‘hranili’.

U odnosu na polazni starohrvatski naglasni sustav, u ovom je govoru provedena deoksitoneza: kratki je naglasak pomaknut sa zadnjega otvorenog i zatvorenog sloga na prethodni slog, kratak i dug, i to u obama slučajevima u obliku akuta:

a) pomak na polazno kratku penultimu: *bēdre* ‘bedro’, *Bōžič*, *čēber* ‘čabar’, *čēla* ‘pčela’, *čēle* ‘čelo’, *čōvek*, *dēca*, G jd. *dējžžā*, *dēska*, *gōra*, *īgla*, *jēzek* ‘jezik’, G jd. *kōjna*, *kōsa*, *kōtel* ‘kotao’, *mēdvēt* ‘medvjed’, *mēkla* ‘metla’, *mēgla* ‘magla’, *nōga*, *ōbet* ‘objed’, *ōre* ‘orah’, *pēkel* ‘pakao’, *pēre* ‘pero’, *pōtek* ‘potok’, *rēbre* ‘rebro’, prez. *bērem*, prez. *rēčem*, *rēšēte* ‘rešeto’, *sēle* ‘selo’, *snēxa* ‘snaha’, r. pr.

ōbul, vōda

b) pomak na polazno dugu penultimu: *belājnek* ‘bjelanjak’, *brāzda, cūcek* ‘pas’, *četřtek* ‘četvrtak’, *čřievo* ‘crijevo’, *čřtālec* ‘crtalo (dio pluga)’, *gnīezde* ‘gnijezdo’, *kūkec, mlīeke, pēta, přxati, rōūka, sōūset, vīne* ‘vino’.

Drugim riječima, u višesložnim riječima na zadnjem slogu kratki naglasak ne dolazi, osim u pokojem iznimnom slučaju. Tako su izjednačeni naglasni tipovi *vōda* (s polaznim kratkim naglaskom na ultimi i prednaglasnom kraćinom), *glāva* (s polaznim kratkim naglaskom na ultimi i prednaglasnom dućinom) i *sūša* (s novim praslavenskim akutom na penultimi). Na ostalim se slogovima kratki naglasak na polaznome naglasnom mjestu čuva kad mu nije prethodila prednaglasna dućina: r. pr. *pusēkli* ‘posjekli’, *cedile* ‘cjedilo’, *celina* ‘neiskopana ili neizorana zemlja, zemlja na kojoj raste trava za blago, travnjak’, *čkumēti* ‘šutjeti’, *družina* ‘obitelj; ukućani’, *dujiti* ‘dojiti; musti’, *guvuriti* ‘govoriti’, *imēti* ‘imati’, *iskāti, kubila, kupriva, lupata, nađela* ‘nedjelja’, *šenica; kokuš, kokuť; čučica* ‘kokica’, *deťela, jābuka, jāguda, jāzvina*. Zabilježeno je tek nekoliko iznimaka s pomakom kratkoga naglasaka bilo u progresivnom ili u regresivnom smjeru, što je inače karakteristika istoćnijih govora (dijelova Ivšićeve IV. skupine), npr. *kōlene, ođujek, pōndelek; jućina*.

Polazni se metatonijski cirkumfleks (dugi silazni naglasak) i akut (dugi uzlazni naglasak) uglavnom čuvaju na svojim izvornim mjestima:

– cirkumfleks: *sīene, blāge, pusīekel, čřiešna, gāvran, jāstrep, prez. kūxam, kuōra, kuōža, pālec, pāuk, prez. plūži* ‘ore’, *rūška, ubūjem, ubūla, uprāla, utāva, večřija, prez. vīdim, prez. jāši, vjūtre, vūjec, želōudec, vuōla*

– akut: *strāža, sūša, prez. přše* ‘maše krilima; leti’, *grūōbiję, grūōjzdię, zęliję* ‘zelje, kupus’, *būži* ‘boćji’, *tręti*, N mn. *imęna*

Distribucijsko ogranićenje postoji za akut u zadnjem/jedinom slogu ispred stanke (npr. na kraju rećenice ili izgovorne cjeline), kada je zamijenjen cirkumfleksom: *pōut, orač, klūn, krempiēr* ‘krumpir’, *lašję, prez. buli*, G jd. *vudę*, I jd. *iglōu*; ako se nalazi u zadnjem/jedinom slogu koji nije ispred stanke, akut se i tada uglavnom čuva: *pōut ję vōuski; orač plūži*. Dugi silazni naglasak dolazi i u infinitivima tipa *klęti, snęti, zęti, slięči, ublięči*. Karakteristićna je naglasna opreka na mjestu staroga kratkog praslavenskoga cirkumfleksa: *nębe* ‘nebo’ prema *nębe* ‘nepce’.

Kako se iz navedenoga pokazuje, govor Moravča pripada Ivšićevoj prvoj, konzervativnoj skupini govora (s karakteritićnim akcenatskim tipom *pusīekel* – *pusēkli*). Smješten je, dakle, sa zapadne strane nedaleke izoglose što konzervativne govore dijeli od tzv. revolucionarnih govora koje karakteriziraju akcenatske inovacije.

Samoglasnici

Samoglasnički sustav ima ove foneme:

dugi slog: \bar{i} , $\bar{i}\bar{e}$, \bar{e} , \bar{e} , \bar{a} , \bar{o} , $\bar{u}\bar{o}$, $\bar{o}\bar{u}$, \bar{u}

kratki slog: i , e , e , a , o , $ou||\varrho$, u

Samoglasnici su i slogotvorni sonanti \bar{r} , r .

Inventar je vokala u dugom slogu najbrojniji – sastoji se od devet jedinica. U kratkom slogu inventar vokala ima sedam jedinica. Veći broj jedinica u dugom slogu rezultat je vokalsko-akcenatskog razvoja u kojem je došlo do duženja sekundarno naglašenoga polazno kratkog sloga, pri čemu se u dijelu vokala naknadno produženi razlikuju od polazno dugih (npr. *děska*, *čōvek* ~ G mn. *desiēk*, *kuōra*). Kratki fonem *ou* ponekad se ostvaruje monofonški, kao vrlo zatvoreno ϱ , pri čemu nije jasno je li to uvjetovano fonemskim kontekstom ili je riječ o slobodnim varijantama.

Izgovor samoglasnika. U inventaru samoglasnika kao oznaka fonema navedeni su njihovi najčešći ostvaraji. Međutim, izgovor pojedinih samoglasničkih fonema može varirati. Fonemi $\bar{i}\bar{e}$ i $\bar{u}\bar{o}$ mogu se ostvariti sa zatvorenijim drugim dijelom diftonga, kao $[\bar{i}\bar{e}]$ i $[\bar{u}\bar{o}]$. Dugo \bar{e} i kratko e izgovaraju se i nešto zatvorenije, kao $[\bar{e}]$, $[e]$. Dugo \bar{a} i kratko a uglavnom se izgovaraju blago zatvoreno prema stražnjem vokalskom nizu (velarizirano), pri čemu nema razlike u stupnju zatvorenosti između dugoga i kratkog sloga, ali se mogu ostvariti i srednje, kao $[\bar{a}]$, $[a]$. Stražnji samoglasnici \bar{u} , u i \bar{o} , o mogu se ostvariti i malo labijalizirano, kao $[\bar{u}]$, $[u]$ i $[\bar{o}]$, $[o]$ – $[\text{cũjŋki}$ ‘tekstilni predmeti’, $nũška$, $ljũbičica$, $sũšiti$, $rũliti$ ‘skidati zrna kukuruza s klipa’, $klũč$, prez. $plũži$ ‘ore’, $vũjem$ ‘ujam, ušur’]. I izgovor kratkoga naglašenog o varira. Može se ostvariti i otvorenije, kao $[\varrho]$, a tako se – otvorenije – može ostvariti i dugo \bar{o} , dakle kao $[\bar{\varrho}]$: [N mn. $n\grave{o}g\grave{e}$, $\acute{o}\acute{c}i$, $kl\acute{o}p$ ‘krpelj’, $\acute{o}but$ ‘obad’, $k\acute{o}š$, $v\acute{o}l$; $mak\acute{o}ta$ ‘njiva, oranica’, $n\acute{o}ga$, $s\acute{o}xa$ ‘sova’, $m\acute{o}dra$ ‘modra, plava’]. No, kratko se o ponekad ostvaruje i zatvorenije, kao ϱ – $[m\acute{o}j\acute{z}\acute{z}ani$, $n\acute{o}jsim$, $n\acute{o}jsila$, $gr\acute{o}jst$]. Završno kratko nenaglašeno i može se ostvariti centralnije, kao y – $[r\acute{e}\acute{c}y$, $snim\acute{a}ty$ ‘skidati; vaditi’].

Primjeri samoglasnika:

Dugi (naglašeni):

\bar{i} – *seniča* ‘sjenica’, *līsec*, *mładīna* ‘perad’, *žitek* ‘žito’, *cīrkva*, *kladīvec* ‘čekić’, *prepīsane* ‘prošarano raznim bojama, šareno’, *krevāica* ‘kruh bez kvasa’, *vīne* ‘vino’, *īgla*, *slivnik* ‘voćnjak’, *bīk*, *rubenīna* ‘odjevni predmeti, rublje’, prez. *šči* ‘mokri’, prez. *sviče*, pr. r. *posušila*

ū – *mexûr*, *vûxe*, *sûšq*, *lûdi* ‘ljudi’, *lûč* ‘trijeska ili triješće za potpalu’, *rûška* ‘kruška’, *kumûška* ‘jezgra oraha’, *brûs*, *zaklûčiti* ‘zaključati’, *vûstiję* ‘prednji dio zidane peći na koji se odgrće žar’, *mûjnak* ‘držak na žrvnju’

ā – *pālec*, *bālta* ‘vrsta manje sjekire’, *jāstrep*, *jāzevec* (!) ‘jazavac’, *blāščę* ‘pojedina životinja od blaga, stoke’, N pl. *pāčki* ‘papci’, *racāk* ‘patak’, *bāžul* ‘grah’, *bātiček* ‘središnji dio kukuruznog klipa’, *bāpski* ‘ženski’, *jārem*, *vrāta*, *xājda* ‘heljda’, m. r. *klubās* ‘kobasica’, *žlutārka*||*žlatārka* ‘posuda za muzenje, muzlica’, prez. jd. 1. *čākam* ‘čekam’, prez. mn. 3. *pāseju*

īē – *srīēš* ‘inje’, *nīēmamę* ‘nemamo’, *nāvīek* ‘uvijek’, *črīēvec* ‘mišjakinja, crijevac (vrsta biljke)’, sup. *īest*, prez. jd. 1. *īēm* ‘jedem’, r. pr. jd. ž. *imiēla* ‘imala’, *dīēkla* ‘djevojka’, *dīēklica* ‘djevojčica; zjenica’, *vīēdre* ‘vjedro’, *dīēne* ‘dno’, *dīēs* ‘danas’, *šīēf* ‘šav’, *svīest* ‘muževa sestra, svast’

ē – *dēca*, *dēčke*, r. pr. *štēla* ‘htjela’, L jd. *stēze* ‘stazi’, *bētve* ‘stabljika žita’, *čēber* ‘drveni sud za pretakanje vina’, *sēmen* ‘sajam’, *pēkel* ‘pakao’, *snēxa*, *mēglę* ‘magle; oblak/oblaci’, imp. jd. 2. *zēmi* ‘uzmi’, imp. jd. 2. *mēkni* ‘makni’, *nātēščę* ‘natašte’, G jd. *pēsā* ‘psa’, *pēsī* ‘pasji’, imp. jd. 2. *snēmi* ‘skini’

ē – *jēš* ‘jež’, *mēt* ‘med’, *sęneči* ‘ove noći’, *jēlva* ‘jela’, *čęle* ‘čelo’, *tęle*, *pęrje*, *dęsno* ‘desno’, *pęč* ‘peć’, *zđęnec*, *stępki* ‘mlačenica’, *męla* ‘brašno’, prez. *nęču*, *pužęti*, *vęzati*, *snęti* ‘skinuti’, G jd. *vudę* ‘vode’, *žęti*, *vęs* ‘biljka čijim se mladim grančicama veže loza’, *pęjden* ‘pedalj’, *bręnta*

ūō – *nūōs*, *zūōp* ‘zob’, *kuōža*, *kuōs*, *mațeruōkač* ‘daždvenjak’, *širuōki*, *glibuōka* ‘duboka’, *kuōtec* ‘svinjac’, *škuōrna* ‘čizma’

ō – *kōsmaț* ‘dlakav’, imp. 2. jd. *čkōmi* ‘šuti’, N mn. *pōsli*, *ōgen* ‘oganj’, *ōbluk* ‘prozor’, *prōsci* ‘deblji, nosivi kolci’

ōū – *želōūdec*, *trōūba*, *mōūš* ‘muž’, *gōūsenica*, *sōūk* ‘komad drva za loženje’, *vōūžę* ‘uže’, *gōūžva* ‘vrsta biljke povijuše’, pril. *rōūčki* ‘ručno’, *klōūp* ‘klupa’, *rōūp* ‘rub’, *gōūt* ‘vrat; grlo’, *xōūm* ‘brijeg’, *dōūpsti*, *mōūder* ‘mudar’

ř – *třn*, *vřba*, pl. t. *žřni* ‘žrvanj’, *třsję*, *sřp*, *křf*, *šřpřček* ‘pokvareno jaje’, *svřš* ‘grana’, *třček* ‘panj’, *fřkale sę* ‘sukalo se, uvijalo se’, N mn. *čvřčki* ‘čvarci’

Kratki (naglašeni i nenaglašeni):

i – *niš* ‘ništa’, *kukuriza*, *cipel*, *šęčiti sę*¹⁰ (prez. *šęči sę*) ‘otvarati se, ne htjeti cijeliti (o rani)’, *gljiva* ‘gljiva’, *lisica*, *četiri*, *dime* ‘doma, kući (uz glagole kretanja)’

u – *čuk*, *zutra* ‘sutra’, *cujzek* ‘ždrijebe (od milja)’, *žugica* ‘patkica (od milja)’, *nakučiti se* ‘poduprijeti glavu rukama o stol’, *jutre* ‘jutro’, *pretulete* ‘proljeće’,

¹⁰ informantica kod ove riječi nije bila sigurna u mjesto naglaska

bura ‘jak vjetar’, *golup* ‘golub’, *pręprut* ‘paprat’, pr. r. jd. *posušil*, mn. *posušili*, *kuliti* ‘kaliti, blatiti’

a – *šaka*, *káčá* ‘zmija’, *buoža krávica* ‘bubamara’, *rača* ‘patka’, *jāsen*, *bāt* ‘klip kukuruza’, *čákati* ‘čekati’, *jāpa* ‘tata’, *latica* ‘vrsta zemljanog lonca’, *virāj* ‘pregrađeni potok’, *scāti* ‘mokriti’, *flāka* ‘tekstilni predmeti, posteljina’, *gáčę* ‘muške hlače od domaćega bijelog platna’, *nāprve* ‘naprijed’, *nadžela* ‘nedjelja’, *prāxa* ‘njiva izorana na jesen’, *jáčmen* ‘ječam’, *gdā* ‘kad’¹¹

e – *štę* ‘tko’, *vręti*, *pęrica* ‘vrsta kolača’, *sekira*, *jęsti*, imp. jd. 2. *jęč*, *mlęzive* ‘mljezivo’, *slepevouš* ‘sljepić’, *bręza*, *rępica* ‘čашica u koljenu’, *ōre* ‘orah’, *celina* ‘neiskopana ili neizorana zemlja, zemlja na kojoj raste trava za blago, travnjak’, *imęti* ‘imati’, *šęčiti se* ‘otvarati se, ne zacjeljivati (o rani)’, prez. *šęči se*, *mexūr*, *męša* ‘misa’, *pęs* ‘pas’, *męxen* ‘mahovina’, prez. jd. 1. *žęjnam||žęjņem* ‘žanjem’, prez. jd. 1. *zęmęm* ‘uzmem’, *męknųti* ‘maknuti’, *męjņę* ‘manje’, prez. jd. 3. *snęmę* ‘skine’, *krękič* – ‘pjetlić patuljaste pasmine’

ę – *pęrut* ‘krilo’, *nęšte* ‘netko’, *nęke* ‘nešto’, *nękam*, *sęsti si*, *čęšel* ‘češer’, *nęsti* ‘nositi, nesti’, inf. *pęči* ‘peći’, *vęne* ‘tamo, malo dalje’, *fęrtun* ‘pregača’, *pępęl*, *klęknuti*, *pęter* ‘maslačak’ (!), *dętela* ‘djetelina’, *sręčę*, *pręslica*, *jętęva* ‘žena muževa brata’, *jęmati* ‘uzimati’

o – *ōke* ‘oko’, *bōta* ‘batina; cijep za mlaćenje žita’, N mn. *rōgi*, *bōsti*, *kōkuš*, *kōkut*, *kvōčka*, *ōdujek*, r. pr. *pukōsil* ‘pokosio’, *krōf*, prez. 1. jd. *ōču* ‘hoću’, *kōren*, komp. *drōmneši* ‘sitniji’, *ōkulu* ‘okolo’, *kulōsek* ‘mlada šuma za kolce’, *pōpeček* ‘štap za razgrtanje žara u peći’, *ōrudele* ‘poljoprivredni alat’, *pōvesni* ‘povjesmo’, *kulōvret* ‘kolovrat’, N mn. *bōčkuri* ‘cipele (stariji naziv)’

ou – *tōučę*, *mōučiti se*, *kōučiti* (*vęjņę*) ‘tući (pri izradi masla)’, *vōuzel* ‘uzao’, r. pr. mn. ž. *kōulilę* ‘činile kalnim, kalile, blatile’, *zāvouzliti* ‘načiniti uzao, zauzlati; zapetljati’, *žoutājņek* ‘žutanjak’, *vōuglen* ‘ugljen’

r – *sęčę*, *gęklān*, *kęt*, *šęšan* ‘stršljen’, *xęška* ‘njuška svinje’, *svęžuvję* ‘granje’, *vęt*, *bęšlan*, *pęšin*, *zęne* ‘zrno’, *dęvōcek* ‘dio dvorišta gdje se cijepaju drva’, *udvęgnuti* ‘odložiti’, *prętajņek* ‘manja vreća (oko 10 kg)’, *tęlica*, *zrcęle* ‘zrcalo, ogledalo’, *pęstan* ‘prsten’

Porijeklo i distribucija samoglasnika:

Fonemi *ī* i *i* nastali su od polaznih, starohrvatskih¹² vokala *ī* i *i* (npr. *sīn*, *līpa*).

¹¹ u novije vrijeme u tom značenju sve češće: *kād*

¹² U polaznom, starohrvatskom vokalskom sustavu pretpostavlja se da su postajali sljedeći samoglasnici (dugi i kratki): *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, nazalni vokali *ę* i *ę*, jat (*ę*), šva (*ę*) te slogotvorni sonanti *l* i *r*. Polazni suglasnički sustav činili su, kako se pretpostavlja, sonanti *v*, *j*, *l*, *l*, *r*, *r*, *ř*, *m*, *n*, *n* i opstruenti *p*, *b*, (*f*), *t*, *d*, *c*, *s*, *z*, *đ*, *č*, *š*, *ž*, *k*, *g*, *x* (usp. npr. D. Brozović – P. Ivić 1981).

Dugo je \bar{i} ispred r u dijelu primjera dalo dvoglas $\bar{i}\bar{e}$ (refleks polaznih dugih *jata* i *šva*): *krempiēr* ‘krumpir’, *kusiēr* ‘alatka za guljenje kolja’ (ali: *cīrkva*). U riječi *ščetějnję* ‘grube dlake’ naglašeni vokal (e) nema refleks polaznoga i , već *jata* i *šva*. U refleksu prijedloga i prefiksa **izb(-)* polazno je i otpalo: *stirati*, r. pr. *znōjsil* ‘iznosio’, *zīti* ‘izići’, *zubrāti* ‘izabrati’ – tako da se taj prijedlog izjednačio s prijedlogom i prefiksom **s̄b(-)* (< **s̄bn-*): *z vudōū*, *z māšću*, I mn. *z biki*, I mn. *z rōgi*, I jd. *z vōlem*, *zūtra* ‘sutra’. Polazno je zanaglasno i zamijenjeno s e u *jęzek* ‘jezik’; u naglašenom položaju zamjene nema: *na jeziku*.

Vokali \bar{u} i u nastali su od polaznih vokala \bar{u} i u (npr. *mexūr*, *čūjti* ‘čuti’, u nastavku za L jd. m. roda *-u – rōgu*). U nenaglašenom položaju u je većinom nastalo i od polaznih o , q i l . U prez. *pūca* (npr. *zōra pūca*) vokal u je i u naglašenom položaju nastao od polaznoga q . Možda je riječ o leksemu koji je u govor ušao iz drugog sustava.

Vokali \bar{a} i a nastali su od polaznih vokala \bar{a} i a (npr. *glāvą*, *bąbą*). Prefiks *pra-* glasi *prę-* – *prędet*, *prębąbica*, *pręnuk*, *pręnučica*. Ispred istosložnoga j vokal a često je zamijenjen otvorenim $ę$ – N jd. *pějceki* ‘svinje’, *děj* ‘daj’, prijedl. *krej* ‘kraj’ (npr. *krej pōūta*). Otvoreno je $ę$ zamijenilo a uz r u primjeru *pręprut* ‘paprat’. U imperativnom nastavku glagola *čąkati* vokal a zamijenjen je vokalom u – *čąkuj* ‘čekaj’ (u ostalim oblicima do zamjene nije došlo, npr. prez. jd. 1. *čąkam*). Vokalom u zamijenjeno je a i u *mundąla* ‘marelica’; to je zatvaranje vjerojatno uzrokovano dodiranjem s nazalima, što je potvrđeno i u nekoliko drugih primjera (v. i *kūme* ‘jedva’, *mūrti* ‘možda’ u odjeljcima o vokalima \bar{o} , o).

Vokal $\bar{i}\bar{e}$ nastao je od polaznih dugih vokala *jata* (\bar{e}) i *šva* (\bar{a}) (npr. *gnieżde*, *snīek*, *siēne*, *pusīekel* ‘posjekao’; *piējn* ‘panj’, *tīęki* ‘tanki’, *dīęn-dēnes* ‘danas’).

Vokal \bar{e} (redovito \bar{e}) nastao je sekundarnim, naknadnim duženjem polazno kratkih *jata* (\bar{e}) i *šva* (\bar{a}). Do sekundarnog je duženja došlo većinom u primjerima regresivnog pomaka kratkog naglasaka sa zadnjega na predzadnji (ishodišno kratki) slog: *dęca*, *snęxa*, *čęber* ‘drvena posuda za pretakanje vina, čabar’, imp. jd. 2. *zēmi* ‘uzmi’. Na taj se način kvalitetom vokala čuva razlika između polazno dugih i naknadno produženih *jata* i *šva* (*drīeve* ~ *dęca*; *piējn* ‘panj’ ~ *dęska*), a naglaskom, odnosno kvantitetom vokala između primarno naglašanih i sekundarno naglašanih *jata* i *šva* (*plęva* ~ *dęca*; *zēmem* ~ *dęska*). No, zabilježeni su i neki primjeri naknadnog duženja na polaznome naglasnom mjestu: *bręža*, *dęčke*, r. pr. *štęla* ‘htjela’. Da tu nije riječ o polazno dugim, već o naknadno produženim slogovima, pokazuje vokal \bar{e} .

Kratki naglašeni *jat* i *šva*, koji nisu zahvaćeni naknadnim duženjem, dali su e (*pusęci*, *vlęsti* ‘uljesti, ući’, *imęli* ‘imali’, *tęmę*, *mlęzive*, *bręža*, *nevęsta*, *sekira*, *ōre* ‘orah’; *vęs* ‘sav’, *pęs* ‘pas’, *męša* ‘misa’, pr. r. *cvęl*, prez. *zēmem*, *išęl*, *jąrem*,

meknòuti se, *žčjen* ‘žedan’, *čòšek* ‘kut; ugao’). U nenaglašenom položaju kratki (i eventualno zanaglasno pokraćeni polazno dugi) *jat* i *šva* također su dali *e*. Tako je i u DL jd. imenica a-osnova: *glāve* ‘glavi’, *pāše* ‘paši’, *zčmle* ‘zemlji’.

Zabilježena su i određena odstupanja. U nekoliko primjera na mjestu dugog *jata* je *ī*, uvijek ispred *j*: prez. mn. 1. *sījamę* ‘sijemo’, r. pr. jd. ž. *sījala*, G mn. *urījuf* ‘orāhā’. Na mjestu dugoga *šva* je *ā* u *dān*, *vān*, *stāble* ‘stablo’, kao što je to slučaj i u brojnim drugim kajkavskim govorima. Na mjestu kratkog *jata* dolazi vokal *i* u *tīrati*, *sinòkuš* (m. r.) ‘sjenokoša’, što je u tim primjerima također prilično proširena pojava. Otvoreno *ę*, *ē* na mjestu *jata* zabilježeno je u *dęvęr* ‘mužev brat’, *jędnak* ‘jednjak’, a *a* u *jāzvinā* ‘jazbina’. Neobična je pojava vokala *ō* na mjestu polazno kratkog *jata*, zabilježena samo u obliku pr. r. mn. m. *štōli* ‘htjeli’ (npr. u rečenici *Štōli bi čųti*. ‘Htjeli bi čuti.’), a u ostalima je zabilježeno regularno *štěl* ‘htio’, *štēla* ‘htjela’. To je *o* možda rezultat interferencije s prezentskom osnovom (*očų* ‘hoću’). U *zōlva* ‘muževa sestra, zaova’ *ō* dolazi na mjestu *šva* (osim ako nije riječ o drugačijem razvoju). Na mjestu sekundarnog *šva* u nenaglašenom prezentu pom. glagola ‘biti’ dolazi *a* – *sam*; isto i na mjestu *šva* u *čųjnak* ‘čunak (dio tkalačkog stana)’, gdje se ne ponaša kao nepostojani vokal (G jd. *čųjnakā*). U određenim primjerima došlo je do umetanja *j*, koje se može ostvariti i kao poluvokalno *j*, što bi se uz vokal *e* moglo interpretirati kao diftongacija refleksa polazno kratkih *jata* i *šva* u obrnutom smjeru, kao *ej* – [*pějna*||*pějna* ‘pje-na’, *bějden*||*bějden* ‘badanj’, *dějšč*||*dějšč* ‘kiša’, G jd. *dějžč*||*dějžč*]. No, riječ je o pojavi koja nije vezana samo o refleksima *jata* i *šva*. Okolnosti njezina nastanka nisu sasvim jasne; možda je nastala pod utjecajem fonološkog okruženja. (Budući da se *j* umeće i uz neke druge vokale, ta se pojava nešto šire opisuje u odsječku o suglasnicima.)

Vokal *ē* nastao je od polaznih dugih *ē* i *ē* (*mēt* ‘med’, *lēt* ‘led’, *mēla* ‘brašno’, *tētec* ‘tetak’, pl. t. *jētra*, *pētā*, *mēse* ‘meso’, *rēp*, *žčjen* ‘žedan’, *zčti* ‘uzeti’, *klēti*) te od naknadno produženih polazno kratkih *e* i *ę* (*ččle* ‘čelo’, *sčle* ‘selo’, *bčdre* ‘bedro’, *mčdvet* ‘medvjed’, *zčmlā*, *tčle*, *pčre* ‘pero’, prez. jd. 2. *jčsi*, prez. jd. 3. *bčre*, *nčse* ‘nese, nosi’, L jd. *nā pčči*, *mčfi* ‘mek(i)’).

Vokal *ę* nastao je od polazno kratkih *e* i *ę* (*pępel*, *sęsti si*, pr. r. *nęsel*, pr. r. *pękel* ‘pekao’, *tęca* ‘teta’, *tјęden*, *dętela*; *blāščę*, *pęrјę*) te od, u zanaglasnom položaju pokraćenih, polazno dugih *ē* i *ē* (*jāstrep*, G jd. *krāvę*, prez. jd. 3. *tčšę*). Dugo *ę* nastaje i stezanjem: *mę* ‘moje’. U *męlin* se može pretpostaviti analogija prema prezentskoj osnovi pa bi tu *ę* bilo regularan refleks primarno naglašenoga polaznoga *e*, a ne refleks *ə*. Na mjestu prednaglasnih *e* i *ę* javlja se u nekim primjerima *a*: *nādęla* ‘nedjelja’, *nā smięta* ‘ne smeta’, *mākōta*. U *jáčmen* ‘ječam’ polazno je *ę* iza *j* dalo *a*.

U nenaglašenom položaju opreka između kratkih *e* (< *ě*, *ə*) i *ę* (< *e*, *ę*) dosljed-

no se čuva samo u otvorenoj ultimi, tj. u završnom položaju, na kraju riječi: G jd. *krāvę* prema D jd. *krāve*. U drugim, nezavršnim položajima (prednaglasnim i zanaglasnim) opreka između nenaglašenih *e* i *ę* uglavnom je neutralizirana u korist srednjega *e*. Drugim riječima, nenaglašeno otvoreno *ę* (< *e* i *ę*) u nezavršnim je položajima većinom zamijenjeno s *e* – *vretęne*, *betęžen*, G jd. *zemplę*, prez. *klečim*, *grędel*, *gręben*, prez. *jęmlem*. U tim su položajima zabilježeni samo rijetki primjeri s nenaglašenim otvorenim *ę* – *jáčmęn*, *nęvěstą*, *pępęł*, *pępęłůźnica* ‘kutija za pepeo u peći’.

Vokal *uō* nastao je od dugoga polaznoga *o* (npr. *ruōk* ‘rog’, *pluōt*, *gnuōj*, *kuōra*, G mn. *kokuōši*, *širuōki*). U *rųjźziję* (zabilježeno pored *ruōjźziję*) ‘granje loze’ *uō* je zamijenjeno s *ū* ispred *j*, što je pojava analogna zamjeni *īē* s *ī* ispred *j* (prez. 1. mn. *sįjameę*, G mn. *urįjuf*; v. gore).

Vokal *ō* (redovito *ō*) nastao je sekundarnim, naknadnim duženjem polazno kratkoga *o*. Do sekundarnog je duženja, kao i kod vokala *ē*, došlo većinom u primjerima regresivnoga pomaka kratkoga naglaska sa zadnjega na predzadnji ishodišno kratki slog: *ōre* ‘orah’, *zōra*, *ōgen*, N mn. *vōli*, N mn. *pōsli*, G jd. *krōva*. Na taj se način kvalitetom vokala čuva razlika između polazno dugoga *ō* i naknadno produženoga *o* (*širuōka*, *suōl* ~ *bōsa*, *ōcet*), a naglaskom, odnosno kvantitetom vokala između primarno naglašenoga i sekundarno naglašenoga *o* (*nōket*, G jd. *sōli*, *pōstel* ‘postelja’, *ōšter*, *gōsti* ‘svadba’, A jd. *vōdu* ~ *bōsa*, *ōcet*, *ōbrąs* ‘lice’, G jd. *krōva*, G jd. *vōla*, N jd. *vōda*).

Vokal *o* nastao je od kratko naglašenoga, naknadno neproduženoga *o* (*vōl*, *kōjn*, *kōren*, *ōci*, *nōket*, G jd. *sōli*, *pōstel* ‘postelja’, *ōšter*, *gōsti* ‘svadba’).

U nenaglašenom položaju kratko je *o* zahvaćeno različitim promjenama. U svim nenaglašenim položajima (prednaglasnim i zanaglasnim) osim u završnome, dakle osim u otvorenoj ultimi, *o* se gotovo redovito zamjenjuje s *u* – *kupąjna* ‘kopanja’, *dvurįšęę*, *Murąfęę* ‘Moravče’, *Murąfęąk* ‘Moravčak (ime potoka)’, *lupąta*, r. pr. jd. ž. *pukusįla*, inf. *dujiti*, prez. 1. jd. *buli*, *kułōvret* ‘kolovrat’, *kustąjmuve* ‘kestenovo’, dem. *vudica*, *ōdujek*, *kōkuš*, *ōkulu* ‘okolo’. U nekoliko je riječi zabilježena zamjena prednaglasnoga *o* s *a* – *kąstųra* ‘sklopivi džepni nožić’, *kąmuōra* ‘spavaća soba’. U otvorenoj ultimi, na kraju riječi, *o* se zamjenjuje s *e* – *ōke*, *męše*, *gnięzde*, *bląęe*, *jųtre*, *sįte*, r. pr. sr. r. jd.: *guvurile*, *vųjzile*, *pusųšile*. Pojedini primjeri takve zamjene postoje i u položajima izvan otvorene ultime – *pōtek* ‘potok’ – vjerojatno analogijom onda i u naglašenom položaju u paradigmi: G jd. *putęka*; *lętes* ‘ljetos’. O toj je zamjeni riječ vjerojatno i u *nešęća* ‘trudna’, osim ako se ne radi o osnovi ‘nesti’, i u *pretųleteę* ‘proljeće’. U naglašenom položaju također postoje primjeri zamjene kratkoga *o* drugim vokalima. Tako je zamjena naglašenoga *o* > *e* zabilježena i u *štę* ‘tko’ (za suglasničke promjene v. tamo), *gęt* ‘god’, npr. *dę gęt* ‘gdje god’. Uz nazal došlo je do zatvaranja

u *kûme* ‘jedva’, *mûrti* ‘možda’, a nejasno je je li zbog nazala izvršena zamjena *o* > *i* u *dîme* ‘doma, kući (uz glagole kretanja)’ (v. i *mundâla* ‘marelica’ u odjeljku o vokalu *a*).

Naglašeni vokal *ôu* nastao je od polazno dugih *ô* i *î* (*želôudec*, *zôubi*, *sôuset* ‘susjed’, (*s*) *tôu* ‘(s) tom’, *pusôuda*, *vôuski pôut*, r. pr. jd. ž. *namôučila* ‘namučila’, *na ublôuku* ‘na prozoru’, I jd. *vudôu* ‘vodom’, I jd. *iglôu* ‘iglom’, I jd. *krvjôu* ‘krvlju’, *tôup*, *gôusti*, *sôut* ‘sud; bačva’, pril. *vrôučę*; *pôuš* ‘puž’, *žôuč*, *vôuk*, *kôuk*, *sôunceę*, *tôust*, *dôugi*, *žôuti*, prez. jd. *kôuneę*, r. pr. jd. m. *tôukli*, imp. 2. jd. *môüci* ‘muči, šuti’).

Kratki diftonški vokal *ou* nastao je od polazno kratkih *o* i *l* (*môüčiti (se)*, N mn. *dôüžicę* ‘savite daske na bačvi’, *stôupa*, *kôudela*, *vôuzel* ‘uzao’, *klôupke* ‘klupko’, *pôup* ‘pupak’, *rôubačę* ‘košulja’, komp. *gôusteši* ‘gušći’, komp. *vôüžešę* ‘uže’; *čôujnak* ‘čunak (dio tkalačkog stana)’, komp. *dôukša* ‘duža’). Rijetko, umjeto kratkog diftonga *ou* izgovara se zatvoreno *o* – tako je zabilježeno *pôpa* ‘pup (na biljci)’, *gôba* ‘guba’, *pô^x* ‘puh’, *bô^xa* ‘buha’.

Diftonzi (dvoglasni) *ôu* i *ou* ne mogu stajati na početku riječi – ispred njih dolazi protetsko *v*: *vôuski* ‘uski’, *vôuzel* ‘uzao’, komp. *vôüžešę* ‘uže’, *vôuglen* ‘ugljen’.

U nenaglašenom položaju polazni kratki *i* u zanaglasnom položaju pokraćeni *o* i *l* većinom su se izjednačili s *u* (*gusôk*, *gôlup* ‘golub’, *pêrut* ‘krilo’, *pôuk*, *prêprut* ‘paprat’, *ôbluk* ‘prozor’; *jôbuka*), i to u nastavcima redovito (A jd. *krâvu*, A jd. *vôdu*, I jd. *mâšću*, prez. 3. mn. *pâseju*), a tek se u rijetkim primjerima u nenaglašenom položaju očuvala fonološka posebnost *o* i *l*, bilo kao kratki diftong *ou* ili kao monofonško *o*, uvijek kao dio osnove (*zavouzliti*, *žoutâjnek* ‘žutanjak’, prez. 3. jd. *pôzi* ‘puže, puzi, lazi’).

Od navedenog su razvoja zabilježena i odstupanja. Tako se na mjestu *o* i *l* u nekim riječima javlja *u*, što se u dijelu primjera može protumačiti zatvaranjem uz nazale – *lúcen* ‘svinuta grana loze, lucanj’, *útrobicę* ‘organi u trbušnoj šuljini’ (u toj riječi izostaje protetsko *v*), *nútreka* ‘unutra’ (pored *nôutre*), *púne* ‘puno; mnogo’, u dugom slogu i *žûna*. Analogijom prema *jatu* u infinitivnoj osnovi, u glagolima tipa *vlîčči* ‘vući’ javlja se refleks *jata* i u prezentu i imperativu (*vlêčem* ‘vučem’, *vlêči* ‘vući’) iako bi se u tim oblicima po etimologiji očekivao refleks *l*.

Slogotvorni sonanti *ř* i *r* nastali su od polaznih *ř* i *r* (*třn*, *vřba*, *sřp*, *křf*, *svřš* ‘grana’; *křt*, *vřt*, *zřne* ‘zrno’, *sřcę*, *přtâjnek* ‘omanja vreća (oko 10 kg)’, uz koje nije umetnut popratni vokal.

Suglasnici

Suglasnički sustav ima ove foneme:

sonanti: *j*, *l*, *m*, *n*, *r*, *v*

opstruenti: *b, c, ĉ, d, ž, f, g, x, k, p, s, š, t, z, ž, (ʒ)*

U suglasničkom inventaru nema palatalnih sonanata / i *ń*. Rubni je fonem *ʒ* (zvučni parnjak bezvučnoga *c*). Nastao je na mjestu polaznoga *z* ispred *g*, ali se javlja i ispred samoglasnika u riječima u kojima se u paradigmi položaj ispred *g* izmjenjivao s položajem ispred samoglasnika (obično ispred tzv. nepostojanog samoglasnika): *mīēʒga* ‘biljni sok u drvetu, obično u proljeće’, *rōʒga* ‘grana loze’, *bīēʒek* ‘bazga’.

Napomene o porijeklu i distribuciji suglasnika:

U završnom položaju ispred stanke dolaze bezvučni suglasnici; polazni su zvučni suglasnici u tom položaju zamijenjeni svojim bezvučnim parnjacima: *jēš, snīek, sōūset, vēs* ‘biljka za vezanje loze’. Rijetko, umjesto zamjene bezvučnima može doći do obezvučene realizacije zvučnih: *rōūb*.

Kao zvučni se opstruent ponaša i suglasnik *v* u pozicijama u kojima dolazi do zamjene zvučnih opstruenata bezvučnima – u završnom položaju: *křf, króf, G mn. kōjnuf, G mn. krāf*; ispred bezvučnih opstruenata: *Murāšče, Murāščak* ‘Moravčak (potok koji protječe kroz Moravče)’. Tako i prijedlog/prefiks *v(-) – fklūnu* ‘u kljunu’.

Inicijalno *və*, najčešće kao prijedlog i prefiks *və(-)*, ispred jednih je glasova dalo *v(-) – vlēsti* ‘uljesti, ući’, *vjūtre* ‘ujutro’, ispred drugih je ispalo – *zēti* ‘uzeti’, *nūk* ‘unuk’, a ispred trećih je dalo slijed *vu(-)*. Kod prijedloga i prefiksa *vu(-) < və(-)* ispred nekih glasova, kao i kod inicijalnoga korijenskoga *və-*, nije jasno je li razvoj tekao *və > u* na koje je dometnuto protetsko *v* ili je u tom slučaju *ə* dalo *u*, a *v* je po etimologiji: *vu vřtu, vu vrēče; vūš* ‘uš’, *Vūzem* ‘Vazam, Uskrs’. Takav je i razvoj polaznog prefiksa *u-*, koji je u određenoj glasovnoj okolini dobio protezu *v-* – *vūdrīti* ‘udariti’, prez. 1. jd. *vūdrim*, a u određenoj je glasovnoj okolini ispao – *mrīeti* ‘umrijeti’, prez. 3. jd. *mērņe* ‘umre’, r. pr. *mřl* (za potencijalni razvoj u *v-* u građi nije bilo potvrde). Inicijalno *vəč* dalo je *šč* u *ščęra* ‘jučer’. U ženskom i srednjem rodu zamjenice ‘sav’ početno je *v* otpalo: *sā* ‘sva’, *sę* ‘sve’ – prema muškome rodu *vēs* ‘sav’.

Sibilarizacija izostaje: N mn. *vōuki, rōgi, pějceki, ódujki, cūjnyki* ‘tekstilni predmeti’; imp. *vlēči* ‘vuci’, *ręči* ‘reci’, *ręčeteę* ‘recite’.

Polazni *ř* i *č* izjednačili su se u srednjemu *č* – *plūča, čūk, pęč; čakati* ‘čekati’, *čūvați, óči*. Skupovi **stj* i **skj* dali su skup *šč* – *kūščer* ‘gušter’, *kliēščija* ‘klijesta’, *māšča* ‘mast’, prez. 1. jd. *iščem*, t. pr. *zapūščenaę*, u sufiksu *-iščeę*: *dvuriščę* ‘dvorište’, *ugniščę* ‘ognjište’, *kusiščę* ‘držalo kose’, *tupuriščę* ‘držalo sjekire’, *prališčę* ‘mjesto za pranje rublja u potoku’.

Polazno *đ* većinom je dalo *ž* – *sážę* ‘čađa’, *xřžą*, *pręžą*, *bręžą*, *presąžąti*, *ugražęne* ‘ograđeno’, *vřęžą sę* (komu) ‘ne da se (komu što) raditi’; *ž* dolazi i u t. pr. *pųjřęženą* ‘pojedena’ te u *žųřžica*. Razvoj *đ* u *j* zabilježen je samo u pridjevu *žęjen* ‘žedan’, *žęjna*. Skupovi **zdj* i **zgj* dali su *žž* – *mójžžani* ‘moždani, mozak’, G jd. *dęjžžą* (u N jd. sa zamjenom završnih *žž* > *šč* – *dęjšč* ‘dažd, kiša’).

Polazni skupovi *čbr-* te *čr-* i *žr-* **ispred jata** očuvani su kao *čr* i *žr*: *čřna* ‘crna’, *čřišna* ‘trešnja’, *čřiene* ‘držak noža’, *čřieva* ‘crijeva; trbuh’, *žřiebę* (ali *čelęna* ‘crvena’, *čętąlec* ‘crtalo (dio pluga)’).

Zabilježeni su **rotacizam** u prez. *morem* ‘mogu’, *murti* ‘možda’; **kontrakcija** u *dies* ‘danas’, *stąti* ‘stajati’, prez. 1. mn. *pęme* ‘pođemo’; **disimilacija** u *přpel* ‘papar’.

Polazno se *ļ* depalataliziralo u *l*, izjednačivši se s polaznim *l* – *ļudi* ‘ljudi’, *klųn*, *preklųnuti* ‘kljuvanjem probiti (obično o piletu prilikom valjenja)’, *klųč*, *zaklųčiti* ‘zaključati’, *plųča*, *grųkļan*, prez 3. jd. *vąļa* ‘valja’, *bųšļan*, *grędel*, *stągel*, m. *pųstel* ‘postelja’, pa i *žąkel* ‘veća vreća’. Lateral *l* uglavnom se izgovara umekšano, neovisno o fonološkom kontekstu (vjerojatno je riječ o tzv. srednjoeuropskom *l*; usp. Brozović 1972: 13). U sustavu je moguć nesliveni slijed *lj* u primjerima tipa *ļųbičica*. Zamjećuje se kako se – očito pod utjecajem standardnoga jezika – u govoru sve više restituira *ļ*, pa se tako čuje i *ļudi*, *pųļę* u sl.

Polazno *ń* razložilo se na suglasnički skup *jn* kad se nalazilo iza samoglasnika: *tkąņę*, *cųņųkąti sę* ‘ljuljati se’, *cųņųkąłka* ‘ljuljačka’, *dįgąņųka* ‘dizani kolač’, *dįgąņa* ‘okrugla zemljana posuda za pečenje kolača’, *kųjn*, *ivąjnski kųkec* ‘krijesnica’, *tikvąņa* ‘bundeva’, *žęjnąč* ‘žetelac’, prez. 1. jd. *žęņąmllžęņem* ‘žanjem’, *tęsąņę* ‘tesanje’, *stąjņiję* ‘kuća i gospodarske zgrade’, *kupąjņa* ‘kopanja’, *pųpųjņąņę* ‘sapinjanje’, *mųjņąk* ‘držalo, štap kojim se okreće žrvanj’¹³, *přęjn* ‘panj’. U položaju iza suglasnika *ń* je dalo *n*: *jędnąk* ‘jednjak’, *čřišna* ‘trešnja’, *živičņąk* ‘oruđe zakrivljenog sječiva za siječenje grmlja’. U *oęen* ‘oganj’ je *n* iza samoglasnika ili treba izvoditi od *n*, tako i u *škrįņa* ‘škrinja’.

Ispred refleksa polaznih vokala *u* i *o* na početku riječi dolazi **proteza** *v*: *vųjec* ‘ujak’, *vųjņa* ‘ujna’, *vųxę* ‘uho’, *vųuglen* ‘ugljen’, *vųjem* ‘mlinareva naknada, ujam, ušur’, *vųuzel* ‘uzao’, *vųuske* ‘usko’, *vurmąr* ‘ormar’, *vųđliję* ‘ulje’. Proteze

¹³ Premda etimologija riječi *mųjņąk* nije sasvim jasna, vjerojatno se može dovesti u vezu s riječju *munja* (psl. korijen **mьln-*) ‘bljesak groma’. Riječ *munja* etimološki je srodna s riječima koje u nekim jezicima znače ‘čekić vrhovnoga boga’, a neki je dovode u vezu i s korijenom **mel-* koji je u *mljeti* – a i moravčanski *mųjņąk* dio je žrvnja, ručne naprave za mljevenje. Vokal *u* u moravčanskom govoru nije regularni refleks polaznoga *ļ*, koji se pretpostavlja u etimologiji riječi *munja*, ali je zabilježeno i nekoliko drugih primjera s *ļ* > *u* (v. odjeljak o vokalizmu). (usp. Skok s. v. múnja; Bezlaj s. v. mólnja; Gluhak s. v. múnja) V. i *mlan* na Krku u istom značenju (*Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika 1880–1976*)

nema ispred početnog vokala *u* nastaloga od *o*: *užmèknuti* ‘ožeti’, *utàva* ‘otava’, *upràti* ‘oprati’. Ispred početnoga slogotvornoga *r* dolazi protetsko *x* – *xřš* ‘raž’, *xřžəna* ‘ražena’, *xřžə*, *xřžəva* ‘hrđava; smeđa’ – a protetsko *x* dolazi i ispred početnoga *a* u *xalât* ‘alat’, *Xarapi* ‘Arap’ te, zabilježeno samo u jednome primjeru, ispred početnoga *o* u *xòtka* ‘štap za čišćenje pluga, otk’.

Suglasnik *x* dijelom se čuva, dijelom se izgubio, dijelom (rijetko) zamijenjen je drugim suglasnikom, a može biti i sekundarnog porijekla. U određenom glasovnom okruženju njegov je status u previranju, odnosno u procesu gubljenja. Velar *x* uglavnom se čuva u sredini riječi između samoglasnika: *gruxàčə* ‘posuda za miješenje kruha, naćve’, *gruòxəti* ‘zabacivati’, *pràxa* ‘njiva izorana na jesen’, *stròxa* ‘streha’, pr. r. jd. s. *kùxəle*, G jd. *krùxa*, L jd. (*nə*) *krùxu*. Na kraju riječi *x* se čuva, ali je slabije artikuliran, često faringalan i oslabljene zračne struje (tako je potvrđeno iza vokala stražnjega niza): *pò^x* ‘puh’, *glù^x*, *krù^x*. Takav izgovor moguć je i u sredini riječi: *bò^xa* ‘buha’, *mù^xa*. Na kraju riječi *x* se izgubilo u N jd. *òre* ‘orah’ (ali: G jd. *urèja*). Izgubilo se i kad je bilo prvi član suglasničkog skupa na početku ili u sredini riječi: *rānili* ‘hranili’, *lāt* ‘hlad’, *rāst* ‘hrast’, *rùška* ‘kruška’, *rèn* ‘hren’, *lèp* ‘okrugao kruh, hljeb’, dem. *lièpčec*; *vřjnə* ‘vrhnje’. Na početku riječi ispred samoglasnika *x* se dijelom čuva: *xòum* ‘brežuljak, hum’, pr. r. jd. ž. *xòjdila* ‘išla, hodila’ – dijelom gubi: *lžə* ‘kuća’, tako i u prezentu glagola ‘htjeti’: *òčemllòču*. U malobrojnim je primjerima zabilježena zamjena *x* drugim suglasnikom: *x > j* – *štijàčə* ‘vrsta lopate, štihāča’, G jd. *urèja* ‘oraha’, *kujna* ‘kuhinja’, s premetanjem i u primjeru *put pājzu* ‘pod pazuhu’; *x > v* – *rāsuve* ‘vile’ te u suglasničkom skupu *xt > št* u glagolu ‘htjeti’: pr. r. *štèl* ‘htio’, *štèla* ‘htjela’. Sekundarnog je postanja *x* kao proteza (*v*. odjeljak o protezama), a zamjena *v > x* potvrđena je u *sòxa* ‘sova’.

U nekim je riječima iza samoglasnika umetnuto neetimološko, sekundarno *j*, što je pojava koja se u većoj ili manjoj mjeri javlja i u nekim drugim govorima. Ovisno o fonološkom kontekstu, ono se ostvaruje i kao poluvokalno *j*, što uz određene vokale (npr. uz *e*) daje fizionomiju silaznog diftonga. O točnom uzroku umetanja toga sekundarnoga *j* zasad se samo mogu iznijeti pretpostavke na temelju analize prikupljenih primjera, preciznijim utvrđivanjem uvjeta u kojima se javlja. Čini se da se ti primjeri mogu podijeliti u tri skupine. Prva je malobrojna skupina glagola sedmog razreda prve vrste s osnovom na *u* – *zùjti*, *ubùjti*, *čùjti*. Tu je *j* umetnuto u infinitiv iza kratko naglašenog vokala *u*, ispred infinitivnog nastavka *-ti*. Može se pretpostaviti da je *j* u infinitiv ušlo analogijom prema prezentu (*zùjem*, *ubùjem*, *čùjem*). Drugoj i trećoj skupini zajedničko je da je *j* umetnuto iza srednjih vokala – dakle iza vokala *e*, *ē*, *e*, *ē*, *o*, *ō*, *uō* (za *īe* u građi nije bilo potvrde, osim ako se u tom smislu ne bi tumačio primjer *pīejn* ‘panj’) – ili iza vokala koji su nastali od srednjih (*u <* polaznoga *o*), u naglašenom ili u prednaglasnom po-

ložaju. Drugu, također malobrojnu skupinu, čine riječi u kojima iza naglašenoga srednjeg vokala dolaze stari suglasnički skupovi *st*, *zd*, *šč*, *žž*, *sk* – *dějšč* ‘kiša’, G jd. *dějžža*, *vuōjskllvōjsk* ‘vosak’, *mōjžžani* ‘moždani, mozak’, *grōjst* ‘grozd’. Treću, brojniju skupinu čine riječi u kojima *j* dolazi u naglašenom ili prednaglasnom slogu iza srednjih vokala ili iza vokala koji su nastali od srednjih (*u* < polaznoga *o*), a ispred sloga *s* kojim od prednjih vokala (*i*, *e*, *ę*) – *pějden* ‘pedalj’, r. pr. jd. s. *vōjzile* ‘vozilo’, r. pr. jd. ž. *xōjdila* ‘hodila, išla’, prez. 3. jd. *xōjdi* ‘hodi, ide’, imp. 2. jd. *ōjdi*, r. pr. jd. m. *znōjsil* ‘iznosio’, zb. im. *rūžžijęllrūōjžžiję* ‘granje loze, rožđe’, *mōjtika*, komp. *dalęjkšę* (uz *dalę*), *vějlike*, *bějden* ‘badanj’, *nūjsiti* ‘nositi’, prez. 1. jd. *nōjsim*, r. pr. jd. ž. *nōjsila*, *zālōjžiti* ‘malo pojesti’, *lōjnček* ‘lončić’. U tom slučaju čini se da bi umetnuto *j* ([j]) moglo imati anticipacijsku, odnosno harmonizacijsku ulogu. (Pitanje pojave *j* u skupu *jn* od polaznoga *n* razmatra se dalje, a u tu problematiku vjerojatno ulazi i primjer *pějna* ‘pjena’.)

Suglasnički skupovi i ispadanje suglasnika:

U upitno-odnosnoj zamjenici *šté* ‘tko’ i izvedenicama (*něšte* ‘netko’) došlo je do zamjene polaznog skupa *kt* (**kcto*) > *št*, uz zamjenu vokala *o* > *e*. Slična tomu je i zamjena *xt* > *št* u oblicima glagola ‘htjeti’: *štél*, *štela*, *štéli*.

U *gljētve* ‘dlijeto’, *glāka* ‘dlaka’ došlo je do zamjene u skupu *dl* > *gl*; tako je i u *gljēsnicę* ‘dēsni’, s pretpostavljenim ranijim umetanjem *l*, koje se tumači izbjegavanjem homonimije s pridjevom “desni” (usp. Skok 1971–1974. s. v. *dēsni*). Slična je i zamjena *tl* > *kl* – *pōklem* ‘poslije’. U objema je zamjenama riječ o razjednačavanju (disimilaciji) zubnih suglasnika. Razjednačavanje je provedeno i kod nazala: *mñ* > *ml* – *dīmlak* ‘dimnjak’, *mn* > *jn* – *plājjen* ‘plamen’, (*na*) *plājenu* ‘(na) plamenu’. Suglasnički skup *fk* u *mějka* ‘meka’ nastao je preko pretpostavljenoga *xk* od *gk*.

Ujednačavanje ili jednačenje (asimilacija) *bn* > *mn* provedeno je u *drōmnešę* ‘sitnije’. U *jāzvina* ‘jazbina’ očuvan je polazni skup *zv*. U ‘štakor’ je suglasnički skup *st* – *stākur*.

Primjeri ispadanja suglasnika: *srāka* ‘svraka’, *tjdi* ‘tvrđ(i)’, *tič* ‘ptica’, *čęla* ‘pčela’, *upuriti* ‘otporiti, rasporiti’, *zājne* ‘zadnje’. Inicijalni sonant *j* ispred samoglasnika *ę* ili *e* može ispasti ili se ostvariti reducirano, obično u nenaglašenom obliku nesvršenog prezenta pomoćnog glagola ‘biti’: *ōn ę imel...*, *da nam ę bile...*, ali i drugdje: *er sę trūōpale*.

Primarno je **epentetsko l** umetnuto, jotirano u *l* i zatim depalatalizirano u *l* – prez. 1. jd. *jēmlem* ‘uzimam’, *pripriēmlena* ‘pripriemljena’. U tzv. **sekundarne skupove** sa *aj* epentetsko *l*, čini se, nije umetnuto. U tim je skupovima na mjestu polaznoga *aj* u zanaglasnom položaju slijed *ij*, s punim ili ponešto reduciranim

izgovorom *i*, zbog čega nije provedena jotacija prethodnog suglasnika (nisu nastali *ń* i *ľ*), a *i* je umetnuto i u nekim drugim zanaglasnim skupovima kod kojih je sonant *j* bio drugi (ili treći) član – *gruōbiję* ‘groblje’, *vuglęjniję* ‘ugljenje’, *łasięjniję* ‘vlasi na kukuruznom klasu’, *pęriję* ‘perje; lišće’, *perīniję* ‘listovi oko kukuruznog klasa’, *zřniję*, *kuōliję*, *rųjżziję*||*ruōjżziję*, *zęliję*, *stājniję*, *nājziję* ‘tavan’, *škāriję*, *večęriję*. Posljednja dva primjera pokazuju da se polazno **palatalno ř** između samoglasnika razložilo na slijed *rj*, u koji je potom, barem kod nekih imenica, umetnut samoglasnik *i*; kod glagola zabilježeno je *ř* > *rj* – *ōrjem*. Analogno opisanome umetnuto je *ij* u *kliešćiję* ‘klijesta’. U suglasničke skupove s *j* koji se nalaze ispred naglasaka (odnosno, kad je naglasak na zadnjem slogu) samoglasnik *i* nije umetnut – *smetję*, *latję* i *łasję* ‘bodljike na klasovima žitarica’, *svřzuvję* ‘granje’.

Iz morfologije

Kod deklinacije **imenica muškoga i srednjega roda** nastavak je u G jd. *-a* (*kōjną*, *pōūą*). Akuzativ jednine muškog roda za živo je izjednačen s genitivom, a za neživo s nominativom. Vokativ je izjednačen s nominativom. Nastavak je u D i L jd. *-u*, s potvrđenom razlikom u akcentu kod nekih imenica (D *krūxu* ~ L (*ną*) *krūxu*). Nastavak u I jd. je *-em* neovisno o suglasniku kojim završava osnova (*klūčem*, *kōjnm*, *plūgem*, *krūxem*, *kōūkem*, *vōlem*; *mlīekem*). Je li pri tom riječ o kontinuantu starijeg nastavka tvrdih osnova (*-om*) ili mekih (*-em*), ne može se sa sigurnošću odrediti jer je vokal *e* u suvremenom nastavku mogao nastati i od *o* (zamjena *o* > *e* u nenaglašenom položaju) i od *e* preko *ę* koje je u nezavršnom položaju dalo *e* (v. vokalizam). Isto vrijedi i za nastavak u D mn. Množina je u muškom rodu uvijek kratka. Nastavci sklonidbe muškog roda u množini: NVLI mn. *-i* (*pōūti*, *kōjni*, *rōgi*), G mn. *-uf* (*kōjnuf*, *purānuf*, *žejnāčuf*), D mn. *-em* (*kōjnm*), A mn. *-ę* (*kōjne*, *bīkę*).

Kao i na širem području, kategorija je srednjega roda u množini u govoru Moravča narušena – atribut uz imenice srednjega roda u množini može imati nastavak ženskoga roda dok imenica zadržava nastavak srednjega (*vęjlikę kuōła*, *šīrukę vrāą*), a ponekad nastavak ženskoga roda dobiva i imenica (*dřvę su sę nąmetąłę*). Uklapa se to u šire slavenske procese slabljenja kategorije roda u množini.

Kod a-osnova **ženskoga roda** nastavci su u jednini: N jd. *-a*, G jd. *-ę*, koje – ovisno o naglasnom tipu riječi – može biti naglašeno (*sestrę*, *vudę*), DL *-e* (nastalo od *jata* iz starih tvrdih osnova) (*krāve*, *dęske*, *pōstele*), A jd. *-u* (*krāvū*, *vu vūōdu*), V jd. kod nekih ženskih imena ima nastavak *-e* (*Bāre*, *Jęle*, *Jāne*, *Māre*), inače je izjednačen s N jd., I jd. *-u* (kad je nenaglašeno) ili *-ōū* (kad je naglašeno) (*krāvū*, *bāltū*; *igłōū*, *vudōū*); u množini: NAV mn. *-ę* (*krāvę*), G mn. *-ę* (*krāf*,

desiĕk), D mn. *-am* (*kràvam*), L mn. *-a* (nastalo gubljenjem završnoga *x*) ((*po*) *kràva*, (*na*) *dĕska*), *-ami* (*kràvami*).

Kod **glagola** čuva se razlika između infinitiva (*-ti*, *-ći*) i supina (glagolskog oblika uz glagole kretanja) (*-t*, *-ć*) – inf. *spàti* ~ sup. *spât*, inf. *uràti* ~ sup. *òrat*, inf. *sĕjati* ~ sup. *sĕjat*, inf. *žĕti* ~ sup. *žĕt*, inf. *prĕsti* – sup. *prĕst*, inf. *jĕsti* ~ sup. *iĕst*, inf. *pĕći* ~ sup. *pĕć*. U prezentskoj paradigmi nastavci u 1. licu mn. završavaju na *-mĕ* (*niĕmameĕ*, *bĕremeĕ*, *iĕmeĕ*, *kušimeĕ*, *rũlimeĕ*, *mouĕimeĕ se*, *spumĩnamĕ se*, nenagl. *smĕ*), a u 3. licu mn. na *-ju* (*òĕĕju*, *bĕreju*, *pãseju*, *iĕju*). U glagolskom pridjevu radnom m. r. jd. završno se *l* čuva, ali, osobito u brzem tempu govora, može i otpasti ili se ostvariti reducirano (*pĕkel*, rjeđe *pĕke^l* ili *pĕke* ‘pekao’; *vliĕkel*, rjeđe *vliĕke^l* ili *vliĕke*). Ostali se oblici radnog pridjeva tvore uobičajeno, u skladu s fonološkim sustavom govora (u jd. ž. r. nastavak je *-la* (*pĕkla*, *vliĕkla*, *iĕla*), u sr. r. *-le* (*zaĕĕnule*). Nastavci su imperativa *-i* za 2. l. jd. (*ĕkõmi* ‘šuti’, *zĕmi* ‘uzmi’), *-eteĕ* za 2. l. mn. (*ĕkumeteĕ* ‘šutite’, *zemeteĕ* ‘uzmite’). Imperativ glagola ‘jesti’ je u 2. licu jd. *jĕć*, 2. licu mn. *jĕćteĕ*. Sufiks glagola 2. vrste je *-nu* – *prignũti* (*seĕ*).

U istraživanju su zabilježene **zamjenice**: *jã* (I jd. mĕnu), *niš* ‘ništa’, *nĕke* ‘nešto’, *vĕs* ‘sav’, *sã* ‘sva’, *sĕ* ‘sve’, *mĕ* ‘moje’, *tõ* (I jd. *tiĕm*), *õve* ‘ovo’, *õne* ‘ono’, *kuĕllkõj* ‘što’ (I jd. *š ĕiĕm*).

Kod glavnih **brojeva** zabilježena je deklinacija broja ‘tri’, ali ne i broja ‘četiri’: *s trĕmi rugmĩ* ~ *š ĕetĩri rõĕĕ*.

U građi su zabilježeni **prilozi**: *vĕne* ‘tamo; ondje’, *prõĕ* ‘odatle’, *nãprve* ‘naprijed’, *uzãdi* ‘odozad, otraga’, *sĕneĕi* ‘ove noći’, *snõĕka* ‘sinoć’, *dõma* ‘kod kuće’ (uz glagole mirovanja), *dĩme* ‘kući’ (uz glagole kretanja, npr. *biti dõma* ~ *iti dĩme*), *vãne* ‘vani’ (uz glagole mirovanja), *vãn* ‘van’ (uz glagole kretanja), *nõũtre* ‘unutra’ (i uz glagole mirovanja i uz glagole kretanja).

Mjesni, organski govor Moravča, poput mnogih drugih mjesnih govora, u novije se doba može smatrati ugroženim. Nalazeći se pod snažnim utjecajem neorganskih idioma – od lokalnoga interdijalekta, preko gradskoga govora (zagrebačkoga) do standardnoga jezika, u vremenu koje, među ostalim, karakterizira izrazitije kretanje ljudi, mjesni su govori stiješnjeni na razmjerno uzak komunikacijski prostor. Njihov opstanak ovisi o izvornim govornicima, i to prvenstveno o tome koliko se njima služe djeca i mladi. Na izvornim je govornicima da očuvaju svoj mjesni govor, jedan od temelja vlastitoga identiteta.

Ogled govora:

Kao ogled govora ispisan je tekst informantice Barice Strugar, snimljen 7. svibnja 2014. u Moravču diktafonom Olympus LS-10. Ispis je fonetski, tako da su u njemu vidljive izgovorne varijacije fonema opisane u tekstu članka.

Pranje rublja

Prîe su na dêske prâli. (...) Tô se pârile, jêl jê bile dêbelôga plătna. Bîl jê svêker, òn ê ìmel dêbelu ròubaču, i tò jê ìmel stâlne, òn nîe štêl drûge ròubače za dôma. I tò nêmetê vî sâme ták uprâti. Jâ sam lônec imiêla prîe, opkuxâvala sam, a prîe se pârile. Pêpel se jê namîeta¹ i unda se zgôra pulêjale, kûj vam ja znâm. I tò vam ê ták bile liêpe čiste kat se tò pârile. Jêl ê tò bil lûk. (...) Mîslim da su zavrôučilê vodu i unda su pulêjale. I tò se pârile, pa skôrem jên dân, unda smê vjûtre îšlê prât. Prât sam îšla vjûtre râne, duk nîesu râce bilê na putiêku. Lûdi su râne se digali, up četiri vûre, îšli su délât. Unda su pústilê râce, râce su îšlê pu putiêku. I unda su ònê kûlilê vodu nam, unda smê muôrâlê râne mî iti prât, da nam ê čîsta voda. F kurite smê nujsilê i f kurite smê dunêslê, sâme smê imêlê lavûr kam smê namîeta² kat smê ôpra³lê. Unda smê ôpet f kurite namêta⁴lê. (...) Prâlîšče smê rêkli. Tû smê se slôjzilê, da nam ê bile mâle glipša voda, da nam ê lêpše bile prâti. I jê se unda viêš liêpe ôpra¹, ier se trûôpale pu kuritu i pâk uzmêknule. Ôzmêknule se pu kuritu, pâk stê trûôpa¹li, pâk se ôzmêknule. Liêpe se ôpra¹le, nê sme se rêçy.

Velîm – ták râne smê se digali i navêčer kêsne spât iti... Kûj sam spâla?! Dôšli smê s pòla, délâlî smê. Jâ sam îšla štálu – blâge, svîne. Snâžili smê krâvam i svînam. I unda dûôjti f îžu, dècu râniti i ukôupa¹ti i spâti dèti. I jôš ê bile pusôude prâti, i ôve-òne... Nîe ni bile tûlike pusôude kâk dènes. Nîe bilê nêkvîe tâc... su lûdi zdêlê jêli, z jêne zdêlê. Nôjsilâ sam jèsti – iste nas jê bile šêst, ôsem i dèset kat smê ôkâpa¹li kukurizu – i z jêne zdêlê smê jêli. I si su bili zdrâvi. I bile jê jèsti dôst. Bâbica ê navîek kûxâlâ žgânce, pa jênu jû^vu kiselu pa slâtku, i, ôvuga, jôš su k tomu bilê gibanicê. Fîne ê znâlâ spêçi. Dêve^dest jêne lête kat ê vmflâ. Gibanicu kat stê prijeli, ôvak, ona se ôpet zdîglâ, ták ê bila mêfka. Kâk se umîesilâ, unda se s tenîerem rêzâlê. Ôna jê s tenîerem rîezâlâ, ták da se mogle pu kumâdi snimaty. I ták bi bila tôpla, jôš vrôuča kat sam nêslâ ôbet na makôtu. Jôš bâbica mène velî: “Bâre, dâj si zêmi jèsti! Kad buš dôšla tâm, nêš moglâ jèsti, se buš zmôučila.” Jê, istina. Nê môreš jèsti kat se zmôučîš, i tò jê pûne – i vu rôuka pêt litri nêsti vîna. (...) Tô jê bila lâgvica, a bile jê i dimizûona. Plêteni demizûoni su bili i lâgvica. Znâlê se lâgvica črñina nujsiti, a vu dimizûone bîele. Jer su štêli i črñinu – kat sam žgânce nêslâ, unda su si znâlî š črñinu zalijâti. Tô im jê bile nâjbólše, tò š črñinu.

Literatura:

- Božo BANIČEVIĆ: *Rječnik starinskih riječi u Smokvici na Korčuli*, Žrnovo 2000.
- Belaruska-ruski slovník* (red. K. K. Krapivy), Akademija navuk belaruskaj SSR, Instytut movaznaŭstva imja Jakuba Kolasa, Moskva 1962.
- France BEZLAJ: *Etimološki slovar slovenskega jezika*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik, Ljubljana 1977–2007.
- Miroslav BRANDT: *Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
- Dalibor BROZOVIĆ: O alofonskoj problematici u hrvatskoj ortoepiji, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, Zadar, 1971/1972, str. 5–24
- Dalibor BROZOVIĆ – Pavle IVIĆ: Ishodišni srpskohrvatski/hrvatskosrpski fonološki sistem, *Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora obuhvaćenih Opšteslovenskim lingvističkim atlasom*, Posebna izdanja LV/9, Sarajevo, 1981, str. 221–226
- Stjepan DAMJANOVIĆ: *Staroslavenski jezik*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2003.
- Lelja DOBRONIĆ: *Po starom Moravču*, Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb, 1979.
- Sofija GADŽIJEVA i sur.: *Hrvatski crkvenoslavenski jezik*, Hrvatska sveučilišna naklada i Staroslavenski institut, Zagreb, 2014.
- Alemko GLUHAK: *Hrvatski etimološki rječnik*, “August Cesarec”, Zagreb, 1993.
- Josip HAMM: *Staroslavenska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 1970.
- Mate HRASTE–Petar ŠIMUNOVIĆ: *Čakavisch-deutsches Lexikon* (red. Reinhold Olesch), dio I, Böhlau, Köln–Wien, 1979.
- Stjepan IVŠIĆ: Jezik Hrvata kajkavaca, *Ljetopis JAZU*, sv. 48, Zagreb, 1936, str. 47–88.
- Ivan KALINSKI: O govoru Donje Zeline i Adamovca, *Rasprave Zavoda za jezik*, 15, Zagreb, 1989, str. 115–120
- Mijo LONČARIĆ: *Kajkavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb, 1996.
- S. I. OŽEGOV – N. Ju. ŠVEDOVA: *Tolkovy slovar' russkogo jazyka*, Rossijskaja akademija nauk, Institut russkogo jazyka, Rossijskij fond kul'tury, 1993.
- Rječnik na savremennija bŭlgarski knižoven ezik*, Bŭlgarska akademija na naukite, Institut za bŭlgarski ezik, Sofija, 1957.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1880–1976.
- Petar SKOK: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knjige I–IV, Zagreb 1971–1974.
- Slovník ukraïns'koï movi*, Vidavictvo “Naukova dumka”, Kijev, 1973.
- Słownik języka polskiego* (red. Jan Karłowicz, Adam Kryński, Władysław Niedźwiedzki), tom II, Państwowy Instytut Wydawniczy, Varšava, 1902.
- Slovník slovenského jazyka*, Vydateľstvo slovenskej akademie vied, Bratislava, 1960.
- Marko SNOJ: *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*, Založba Modrijan i Založba ZRC, 2009.
- Petar ŠIMUNOVIĆ: *Rječnik bračkih čakavskih govora*, Supetar, 2006.
- Toponimija otoka Pašmana*, Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2006.
- Toponimija otoka Ugljana*, Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2007.
- Ante Toni VALČIĆ: *Rječnik govora otoka Ošljaka*, Zadar 2012.

Dijalektološki znakovi uneseni su iz fonta *ZRCola* (<http://ZRCola.zrc-sazu.si>), koji je u Znanstvenoistraživačkom centru SAZU u Ljubljani (<http://www.zrc-sazu.si>) razvio dr. sc. Peter Weiss.

MORAVČE LOCAL SPEECH

By Anita Celinić, Zagreb

Summary

Moravče is a place in Sessvetsko Prigorje. On basis of the contemporary administrative division it is a part of Grad Zagreb (City of Zagreb) in its northeast fringe. According to Ivšić's classification, the Kajkavian-based local speech at Moravče belongs to the conservative Zagorjean-Međimurean group, meaning that the basic Kajkavian accentuation is preserved to a great extent there, i.e. that it has not been affected by accentual innovations as to the intonation of long and stressed vowels or shifting of the accent position. In this way the fringe-positioned Prigorje settlement has some basic accentuation features in its local speech that are characteristic to a great extent for the tongues of Hrvatsko Zagorje's central part. The Moravče local speech is a three-accent one, with no unstressed long vowels (there is one exception), and with no oxytones. Secondarily accentuated next-to-last syllables, the ones with initial long stress, as well as initial short stress are accentuated with the acute accent (pěre 'pero', im. pětā 'peta'). The acute stress has been replaced with the circumflex in the last syllable or the single syllable. The inventory of long accentuated vowels amounts to nine phonemes; the number is the result of vowel-and-accent development where extension of the secondarily accentuated initial short syllable has taken place, and where in some cases the subsequently extended vowels differ from the initial long ones.

In this paper the local speech has been analysed primarily from the point of view of phonology, and some basic morphological data has been added as well.

Key words: Moravče, sessvetsko Prigorje, local speech, dialectology, Croatian language, Kajkavian dialect

